

Nielegalne wyręby drzew i kradzieże drewna w Pienińskim Parku Narodowym w latach 1982–2000

Illegal logging of trees and log thefts in the Pieniny National Park in 1982–2000

GRZEGORZ VONČINA

Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107, 34-450 Krościenko n/D.

Abstract. This paper contains juxtaposition of the timber thefts in Pieniny National Park in 1982–2000. The author took into consideration the following characteristics: the date of the thefts or illegal logging, the dimension of the problem, the species of the trees and the place where the offenders had logged logs or stolen them.

WSTĘP

Prace nad planem ochrony dla Pienińskiego Parku Narodowego umożliwiły podsumowanie i wyciążnięcie wniosków z dotychczasowej działalności także w zakresie szkodnictwa leśnego. Jednocześnie posłużyły do przewidywania pewnych kierunków poczynań, opartych na analizie danych, zgromadzonych w dokumentacji Pienińskiego Parku Narodowego.

W powszechnie dostępnej literaturze brak jest publikacji dotyczących zagrożeń szkodnictwem leśnym na terenach parków narodowych. Dotychczasowa literatura zgromadzona przez autora dotyczy zagadnień związanych wprost z działalnością Straży Parku (Głaza 1998).

Oparcie się na analizie dokumentów z lat ubiegłych, pozwala ustalić kierunki działań Straży Parku oraz Służby Parku w celu poprawy skuteczności ochrony mienia parku narodowego. Określenie tych kierunków umożliwia w efekcie polepszenie skuteczności zwalczania zagrożeń przyrody szkodnictwem leśnym, chronionej w obiektach o najwyższych i unikatowych walorach przyrodniczych.

Nie bez znaczenia jest podkreślenie faktu, że zwalczanie wykroczeń i przestępstw w zakresie gospodarki drewnem nie jest jedynym zadaniem Straży Parku w Pienińskim Parku Narodowym. W pracy służb terenowych Parku zaznacza się pewna periodyczność. W okresie jesienno-zimowo-wczesnowiosennym główna uwaga skupiona jest na pracach związanych z gospodarką leśną w Parku, natomiast okres wiosenno-letni to praca nastawiona na zapewnienie bezpieczeństwa oraz krzewienia kultury zwiedzania i podnoszenia świadomości osób, wstępujących na teren parku narodowego. Pracownicy Służby Parku, w tym również i Straży Parku, posiadając pewien zasób wiadomości o Parku i ochronie przyrody są często jedynymi osobami posiadającymi bezpośredni kontakt i wpływ na turystów, więc to właśnie od nich zależy powszechny sąd o ochronie przyrody oraz podnoszenie tzw. świadomości ekologicznej społeczeństwa. Naturalnie, w istniejących obecnie 23 parkach narodowych, wszelkie poczynania służb terenowych zależą przede wszystkim od ich specyfiki.

METODYKA

Zgromadzone dane pozwalały na dokonanie analizy przejawów nielegalnych wyrębów i kradzieży drewna, bowiem tylko one były reprezentowane przez odpowiednią liczbę informacji, pozwalającą na wykonanie podstawowych działań statystycznych oraz wyciągnięcie rzetelnych wniosków. Autor posiadał dostęp do materiałów zgromadzonych w archiwum Pienińskiego Parku Narodowego (PPN) oraz do materiałów z bieżącej działalności Straży Parku (materiały spraw zakończonych, które nie zostały poddane archiwizacji). Z każdej sprawy starano się uzyskać informacje o terminie popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, o wielkości szkody wyrażonej w metrach sześciennych oraz o miąższości pojedynczych drzew, a także gatunku drzewa, z którego pochodziło drewno stanowiące przedmiot wykroczenia lub przestępstwa. W przypadku wątpliwości co do rzetelności informacji zawartej w materiałach dane zostały pomijane. Jako datę popełnienia wykroczenia lub przestępstwa brano datę rzeczywistego zdarzenia lub datę odkrycia i przekazania jej do dalszego prowadzenia, pomijano natomiast daty zakończenia czynności procesowych. Sprawy przypisywano do roku, kiedy się wydarzyła, nie zaś do roku jej zakończenia.

W celu określenia zagrożenia nielegalnym wyrębem lub kradzieżą drewna w wymiarze przestrzennym przyjęto, że jeśli jakieś zdarzenie miało miejsce w określonym wydzieleniu leśnym, to nie odnoszono go wyłącznie do miejsca wystąpienia, lecz do uznania całego wydzielenia za zagrożone. Określenie ewentualnych preferencji oraz stopni zagrożeń wykonano posługując się

operatami urzędziowymi, zawierającymi precyzyjne informacje o drzewostanie.

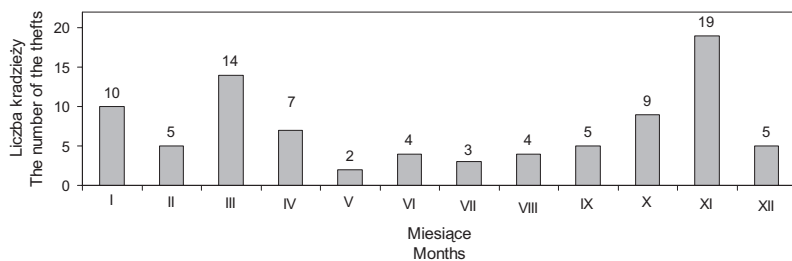
ANALIZA MATERIAŁU Z LAT 1982–2000

Termin dokonania kradzieży lub nielegalnych wyrębów

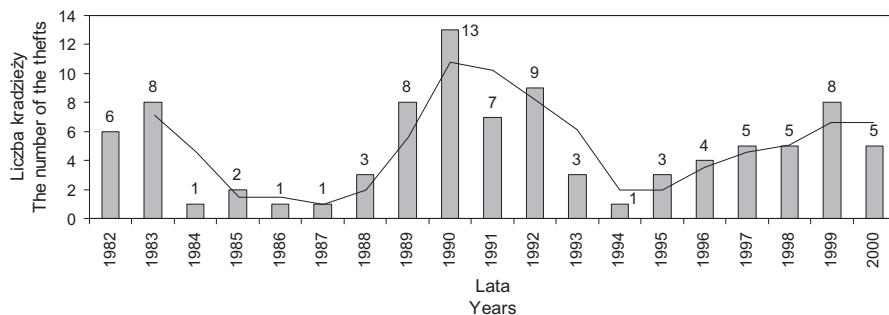
Analizę tę oparto na 87 wykroczeniach i przestępstwach, w których można było ustalić termin zdarzenia. Wykres sporządzony na podstawie danych pozwala na określenie przybliżonego terminu dokonania największej liczby czynów karalnych (Ryc. 1). Najwięcej przypadków zanotowano w listopadzie (19) oraz w marcu (14). Najmniej wykroczeń i przestępstw miało miejsce w miesiącach późnowiosennych i letnich, od maja do sierpnia, a liczba ta wahała się w granicach od 2 do 4.

Liczba kradzieży i nielegalnych wyrębów

Analizę tę oparto na 93 wykroczeniach i przestępstwach, które zostały dokonane na terenie PPN w latach 1982–2000. Wartości przedstawione na rycinie 2. wskazują na wahania zawierające się w granicach od wartości 1 (w latach 1984, 1986, 1987 i 1994) do 13 (w roku 1990). Wykres przedstawia także zmiany zainteresowania sprawców drewnem pochodzącym z terenu Parku. Wyraźnie wzrasta średnia ruchoma w latach 1988–1990. Znaczny spadek krzywej widoczny jest w dwóch okresach. Pierwszy to lata 1983–1985, natomiast drugim periodem, o wyraźnie spadkowej tendencji, są lata 1990–1994. Po roku 1994 krzywa posiada nieznaczną tendencję wzrostową. Średnio liczba kradzieży w ciągu roku wynosi około pięciu (średnia liczba czynów wynosi 4,89).

Ryc. 1. Liczba kradzieży drewna w poszczególnych miesiącach.
The number of the thefts in each month of the year.

Ryc. 2. Liczba kradzieży drewna w latach 1982–2000.
The number of the thefts of timber in 1982–2000.

Wśród danych przedstawionych na rycinie 2 znajduje również się drewno mierzone w sztukach pojedynczo i w stosach, które jest także istotnym składnikiem niniejszego zestawienia.

Liczba skradzionych drzew w latach 1982–2000

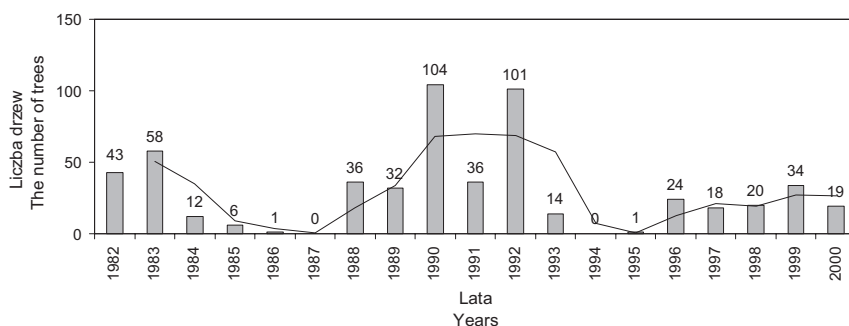
Dane dotyczące liczby drzew będących przedmiotem wykroczenia lub przestępstwa przedstawione są na rycinie 3. Średnio liczba drzew, które zostały wycięte lub też skradzione wynosi około 29. Spośród dziewiętnastu lat składających się na badany okres, osiem wykracza ponad średnią. Są to lata rozpoczynające badany okres: 1982 i 1983 oraz przełom dekad, czyli lata 1988–1992. Szczególny wzrost wyciętych lub skradzionych drzew był notowany w 1990 r. oraz 1992 r., kiedy średnia została przekroczona ponad trzy razy. Interesujące dane zawarte są także w latach 1987, 1994 oraz 1986, 1995, gdzie liczba drzew wynosi zero lub jeden.

Zaznaczyć należy, że rycina 3 nie zawiera informacji o drewnie stosowym, ponieważ nie można mówić o pojedynczych drzewach w drewnie już przekształconym.

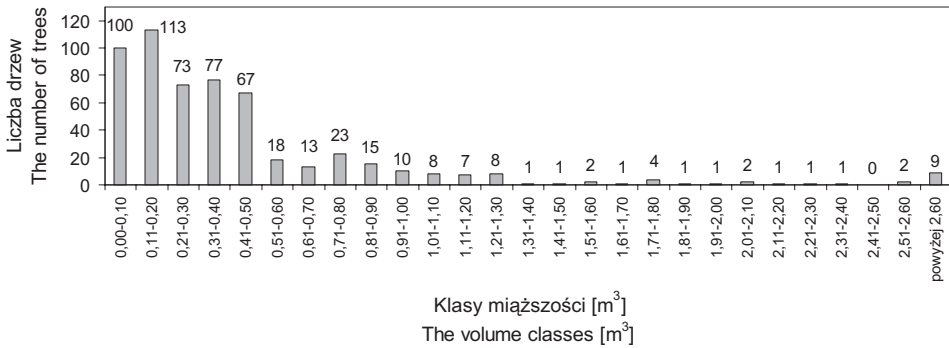
Zaznaczyć należy, że rycina 3 nie zawiera informacji o drewnie stosowym, ponieważ nie można mówić o pojedynczych drzewach w drewnie już przekształconym.

Liczba skradzionych drzew w poszczególnych klasach miąższości

Dla zobrazowania rozkładu drzew stanowiących przedmiot wykroczenia lub przestępstwa, przedstawionych na rycinie 4, ustalony został przedział co 0,10 m³. Liczba drzew ujętych w klasach miąższości 0,00–0,20 stanowi niemal 40% wszystkich drzew ujętych w dokumentacji za lata 1982–2000. Natomiast drzewa z przedziału 0,00–0,50 stanowią blisko 77% całości zbioru.

Ryc. 3. Liczba skradzionych drzew w latach 1982–2000.
The number of stolen trees in 1982–2000.

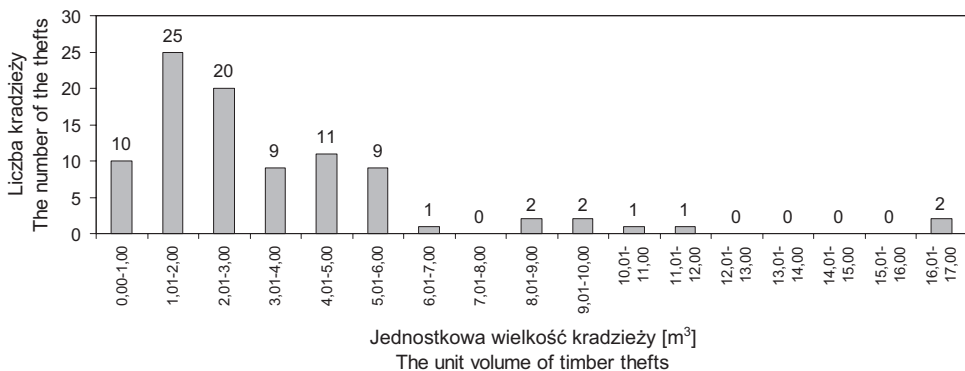
Ryc. 4. Liczba skradzionych drzew w klasach miąższości.
The number of stolen trees in each volume class.

Wielkość jednostkowej kradzieży lub nielegalnego wyrębu

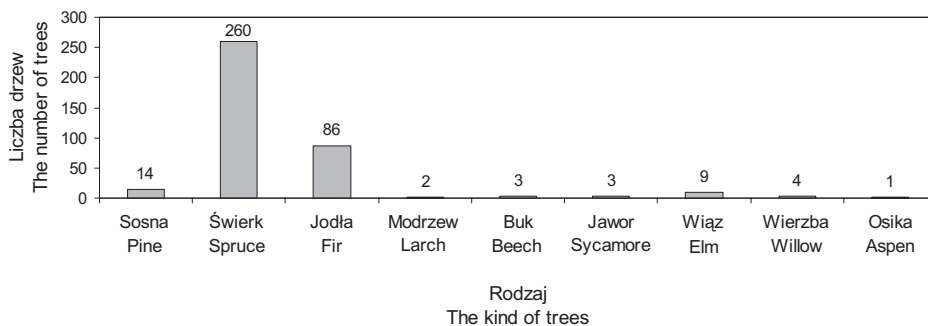
Wartości ujęte na rycinie 5 pozwalają prześledzić wielkość jednostkowej kradzieży lub nielegalnego wyrębu dokonanego na terenie PPN. Przyjęty umownie przedział 1,00 m³ został ustalony arbitralnie, jako najbardziej odpowiadający potrzebom ukazania struktury wielkości kradzieży. Nielegalne wyręby drzew i kradzieże drewna ujęte w klasach wymiarowych 1,01–3,00 stanowią niemalże 50% (nieco ponad 48%) ogólnej liczby. Nie stwierdzono przypadku kradzieży, w którym jednorazowo wielkość przestępstwa wynosiłaby 7,01–8,00 m³ oraz w zakresie 12,01–16,00 m³. Najwięcej przestępstw dokonanych zostało w klasie wymiarowej 1,01–2,00 m³.

Preferencja sprawców

Rycina 6 przedstawia dane pozwalające na ustalenie najczęściej wycinanych lub skradzionych drzew, stanowiących o preferencji sprawców. W zestawieniu znalazły się informacje o dziewięciu gatunkach drzew. Zainteresowanie sprawców jest ukierunkowane na drzewa, które występują najliczniej w Parku i których drewno posiada wartość użytkową. W zestawieniu dominuje świerk pospolity, który wśród drzew o określonej przynależności gatunkowej stanowi 68%. Jeśli razem ze świerkiem pospolitym ująć jodłę pospolitą to osiągniemy wielokrotną przewagę nad pozostałymi siedmioma gatunkami drzew, bowiem sumaryczny udział obydwu gatunków wynosi 91%.

Ryc. 5. Jednostkowa wielkość kradzieży drewna w latach 1982–2000.
The unit volume of timber thefts.

Ryc. 6. Preferencja sprawców.
Preference of offenders.

WALORYZACJA ZAGROŻENIA PRZESTĘPSTWAMI I WYKROCZENIAMI

Podstawę waloryzacji stanowiła inwentaryzacja nielegalnych wyrębów drzew i kradzieży drewna oraz przewidywany stopień zagrożenia poszczególnych wydzieleń kompleksów leśnych, znajdujących się na terenie PPN. Powyższe informacje umożliwiły skonstruowanie pięciostopniowej skali waloryzacji poszczególnych jednostek obszaru PPN. Poszczególne stopnie waloryzacji przedstawiają w rzeczywistości stopnie zagrożenia drzewostanów wynikające z inwentaryzacji czynów.

I stopień – najbardziej zagrożone obszary PPN przestępstwami oraz wykroczeniami w zakresie nielegalnego wyrębu drzew i kradzieży drewna, gdzie sprawcy dopuścili się co najmniej dwóch czynów karalnych.

II stopień – obszary o mniejszym narażeniu na wpływ przestępstw lub wykroczeń w rozpatrywanym zakresie, gdzie sprawcy dopuścili się tylko jednego przestępstwa lub wykroczenia.

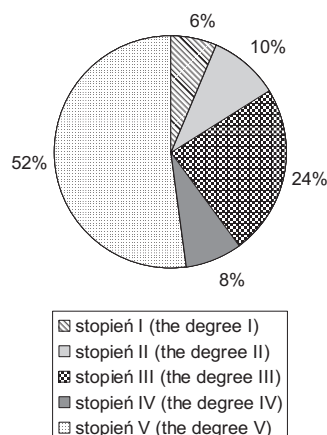
III stopień – obszary spełniające preferencje sprawców zebrane w rozdziale Podsumowanie i wnioski, gdzie dotychczas nie notowano żadnego wykroczenia lub przestępstwa.

IV stopień – obszary nie zagrożone przestępstwami lub wykroczeniami z rozważanego zakresu, na których nie notowano w latach 1982–2000 żadnego czynu zabronionego prawem, lecz ze względu na swe położenie oraz posiadane zasoby są narażone na działanie sprawców.

V stopień – obszary nie zagrożone przestępstwami lub wykroczeniami z zakresu ochrony przyrody, gdzie nie notowano na przestrzeni lat 1982–2000 żadnego nielegalnego wyrębu i kradzieży drewna, a ich zasoby ze względu na położenie nie są zagrożone działalnością przestępczą.

Udział poszczególnych wydzieleń o określonym walorze ukazany został w postaci wykresu kołowego (Ryc. 7).

Analiza stopni zagrożenia wykroczeniami i przestępstwami w zakresie gospodarki drewnem wykazała, że w 16% powierzchni drzewostanów PPN miało miejsce co najmniej jedno wykroczenie lub przestępstwo w tej dziedzinie. Znaczny

Ryc. 7. Stopień zagrożenia drzewostanów w PPN.
The degree of tree stands at stake in PPN.

odsetek, bo aż 24%, spełnia preferencje wynikające z analizy dokumentów spraw za lata 1982–2000. Pozostałe 60% jest zagrożone w mniejszym stopniu ze względu na niedostępność terenu, skład gatunkowy drzewostanu lub inne jego cechy.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przedstawiona powyżej analiza, charakteryzująca preferencje sprawców, rozmiar nielegalnych wyrębów i kradzieży w Pienińskim Parku Narodowym, pozwala na określenie przeciętnego jednostkowego czynu karalnego, który może mieć miejsce w przyszłości. Najbardziej prawdopodobne zdaje się zdarzenie, w którym sprawca lub sprawcy dopuszczają się wykroczenia lub przestępstwa na świerku o miąższości do 1 m^3 , pozyskanego w listopadzie, podczas sumarycznej jednostkowej szkody o łącznej wielkości $1\text{--}3 \text{ m}^3$.

Średnia liczba czynów karalnych w przybliżeniu wynosi 5 na jeden rok. W badanym okresie szczególnie wzrosła liczba kradzieży lub nielegalnych wyrębów w latach 1989–1992. Trudno dziś jednoznacznie wskazać na przyczynę takiego wzrostu. Oprócz nasilonej działalności przestępczej, wpływ mogła mieć także większa wykrywalność nielegalnych wyrębów i kradzieży przez Służbę Parku oraz współpracującą ówczesnie z nią Strażą Leśną Nadleśnictwa Krościenko n/D. Ponadto istotny wpływ mogło mieć także zatrudnienie od 1 sierpnia 1989 r. dwóch pracowników, którzy stworzyli podwaliny funkcjonującej do dziś Straży Parku w Pienińskim Parku Narodowym.

Od 1993 r. nie została przekroczona średnia liczba (29 sztuk) nielegalnie pozyskanych drzew lub skradzionego drewna, poza rokiem 1999, kiedy średnia została przekroczona o pięć sztuk.

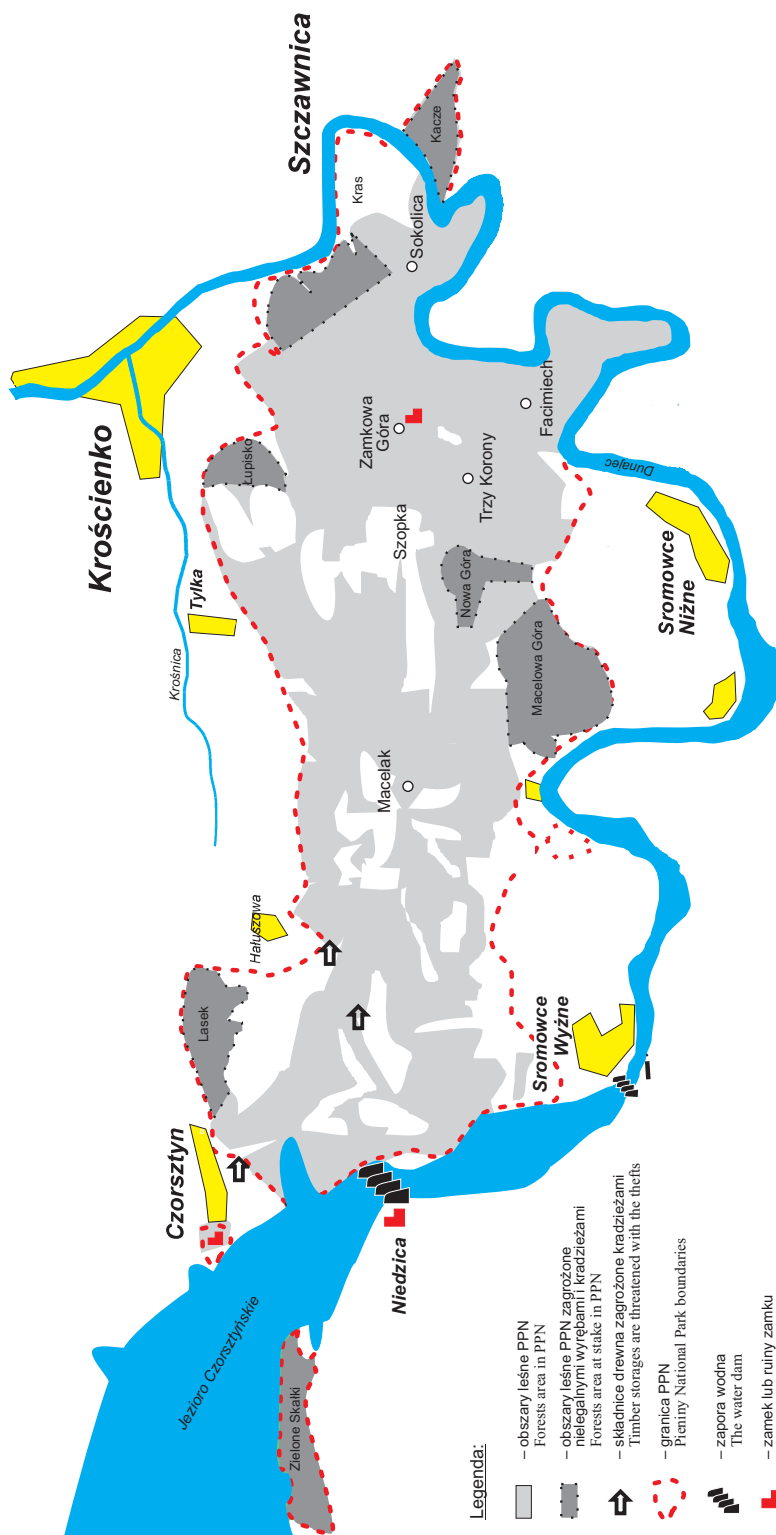
Znaczna część skradzionych drzew pochodzi z drzewostanów w niższych klasach wieku (I–II, 1–40 lat) prawdopodobnie z powodu łatwiejszego wyrębu, transportu (zrywka, wywóz), łatwiejszego ukrycia miejsca pozyskania oraz przy okazji wykonywania cięć pielęgnacyjnych w drzewostanie.

Najwięcej jednostkowych nielegalnych wyrębów lub kradzieży lokuje się w zakresie miąższości między 1 a 3 m^3 , pozostałe zarówno mniejsze

jak i większe kradzieże zdają się być mniej prawdopodobne, co znów można tłumaczyć łatwiejszym pozyskaniem i transportem, łatwiejszym miejscem ukrycia miejsca pozyskania drewna jak i samego drewna. Mniejsze kradzieże wydają się być mało opłacalne.

Interesujące wyniki daje analiza preferowanego przez sprawców gatunku drzewa. Największy odsetek w nielegalnie pozyskanych lub skradzionych drzewach ma świerk, a następnie jodła. Przyczyn tak dużego udziału tych dwóch gatunków lasotwórczych należy upatrywać w ich dużym udziale w drzewostanach Parku, co w konsekwencji daje największe prawdopodobieństwo trafienia na drzewostan z tymi gatunkami, a także w wartości technicznej drewna tych dwóch gatunków. Dziewolski (1992) stwierdził, że w badanym przez niego okresie czasu nastąpił regres świerka w drzewostanach PPN, zaś jego miejsce zastępowała głównie jodła oraz gatunki liściaste, szczególnie jawor. Świerk, który na terenie Parku jest obcego pochodzenia (Pancer-Kotejowa 1973) był i jest nadal wycofywany podczas zabiegów hodowlanych zmierzających do przywrócenia potencjalnych zbiorowisk leśnych. Jako obcy gatunek jest bardziej podatny na choroby i zasiedlanie przez owady, więc jest usuwany z drzewostanów Parku. Ze względu na budowę systemu korzeniowego jest także podatny na wiatrowały, co także przyczynia się do jego wcześniejszego pozyskania. W następstwie wyżej przedstawionych faktów to świerk właśnie najczęściej był składowany na tymczasowych składnicach drewna rozmieszczonych w Parku i na jego obrzeżach.

Podsumowując – należy ukierunkować poczynania zmierzające do zmniejszenia przejawów szkodnictwa leśnego w zakresie gospodarki drewnem, w oparciu o analizę minionego dziesiętnastoletniego przedziału czasu. Wynika z niej jednoznacznie, że Służby Parku powinny zwracać szczególną uwagę na legalność pozyskania oraz zabezpieczenie gromadzonego drewna w okresie od października do kwietnia następnego roku. Istotne jest utrzymanie nadzoru nad najbardziej zagrożonymi terenami PPN. Inwentaryzacja nielegalnych wyrębów i kradzieży wskazuje, że zagrożone są: Łupisko, Kacze-Lasek, Macelowa Góra, Nowa Góra, lasy Skarbu Państwa w okolicach

Ryc. 8. Mapa zagrożenia obszarów leśnych w PPN.
The map of the degree of forests area at stake in PPN.

Krasu, uroczysko Zielone Skałki oraz tymczasowe składnice drewna o lokalnych nazwach: Ciemiężyca, Psiarka, Dolinki (Ryc. 8).

PIŚMIENICTWO

Analiza działalności Pienińskiego Parku Narodowego za 2000 rok. 2001 — Pieniński Park Narodowy, msk., 265 s.

Dziewolski J. 1992. Rozwój drzewostanów na zachodnim obszarze Pienińskiego Parku Narodowego w okresie 20 lat (1968–1988). — *Ochr. Przyr.*, **50**: 109–127.

Głaza J. 1998. Współdziałanie Straży Parku z Policją. — *Parki Narodowe*, **4**: 19.

Jagiello Z. Operat szczegółowy ochrony przed szkodnictwem i pożarami – brudnopis. Plan ochrony Pienińskiego Parku Narodowego.

Pancer-Kotejowa E. 1973. Zbiorowiska leśne Pienińskiego Parku Narodowego. — *Fragm. Flor. Geobot.*, **19**(2): 197–257.

Plan urządzania gospodarstwa rezerwatowego PPN według stanu na 1.01.1989 r. Opis taksacyjny. T. II. — Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

Program zagospodarowania lasów wsi Hałuszowa. — Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

Program zagospodarowania lasów wsi Krościenko n/D. —

Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

Program zagospodarowania lasów wsi Sromowce Niżne. — Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

Program zagospodarowania lasów wsi Sromowce Wyżne. — Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

Program zagospodarowania lasów wsi Tylka. — Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Krakowie, msk.

SUMMARY

The analysis of the characteristics of illegal logging of trees and log thefts in the Pieniny National Park in 1982 – 2000 revealed the following results. The most thefts were done from October to April (Fig. 1), the object of the thefts were a spruce and a fir (Fig. 6) counted of the volume of the trees to one m³ (Fig. 4). The aim of the determination of the degree was done on the base of the juxtaposition of the thefts. The forest stands are threatened with thefts which concerns 16% of all forest area in the Pieniny National Park (Fig. 7). The results of these analysis provide the possibility to label the dates and location of the park service activities (Fig. 8).